

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/45/12-18>

Eldar Cəfərov

Bakı Dövlət Universiteti
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0000-0001-8563-697X>
eldarjafarov@bsu.edu.az

İbrahim Sadıqov

Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
<https://orcid.org/0009-0002-8875-0967>
ibrahimsadiqov@gmail.com

Rusiya-Ermənistan münasibətlərində erməni lobbi və diasporunun rolu

Xülasə

Erməni lobbisi və diasporu Rusiya-Ermənistan münasibətlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayır, iki xalq arasında tarixi, iqtisadi və siyasi əlaqələrdən istifadə edir. Rusiyadakı erməni diasporu iqtisadi investisiyalar, mədəni mübadilələr və siyasi lobbiçilik vasitəsilə ikitərəfli münasibətlərə töhfə verən ən böyük və ən nüfuzlu diasporalardan biridir. Erməni lobbisi Ermənistanın Rusiyadakı maraqlarını, xüsusən də təhlükəsizlik, ticarət və regional geosiyasətlə bağlı maraqlarını fəal şəkildə müdafiə edir. Xüsusilə Cənubi Qafqazda davam edən gərginlik şəraitində Rusiyanın Ermənistana hərbi və iqtisadi dəstəyinin saxlanması əsas rol oynayır. Bundan əlavə, erməni diaspor təşkilatları Rusiyanın siyasi və biznes elitaları ilə güclü əlaqələri gücləndirərək, enerji və müdafiə kimi strateji sektorlarda əməkdaşlığı gücləndirir. Bununla belə, erməni lobbisinin təsiri problemsiz deyil. Geosiyasi dəyişikliklər, Rusiyanın daha geniş regional strategiyaları və Ermənistanın xarici tərəfdaşlıqların getdikcə şaxələndirilməsi bəzən fikir ayrılığı yaradır. Diaspora və lobbi güclü əlaqələri davam etdirməyə çalışsa da, Rusiyanın xarici siyasətinin inkişaf edən dinamikası və Ermənistanın Moskvadan daha çox müstəqillik əldə etməyə çalışması onların söylərini çətinləşdirə bilər.

Məqalədə, erməni lobbisi və diasporunun Rusiya-Ermənistan münasibətlərində necə həlledici körpü rolunu oynaması, müasir geosiyasətin mürəkkəbliklərində naviqasiya edərək, dərin köklü əlaqələri qoruyub saxlamağa kömək etməsindən bəhs edilir.

Açar sözlər: erməni lobbisi, erməni diasporu, Rusiyanın xarici siyasəti, Ermənistanın xarici siyasəti, erməni təşkilatları

Eldar Jafarov

Baku State University
PhD in Political Sciences
<https://orcid.org/0000-0001-8563-697X>
eldarjafarov@bsu.edu.az

İbrahim Sadıqov

Baku State University
Master student
<https://orcid.org/0009-0002-8875-0967>
ibrahimsadiqov@gmail.com

The Role of the Armenian Lobby and Diaspora in Russian-Armenian Relations

Abstract

The Armenian lobby and diaspora play a significant role in shaping Russian-Armenian relations, leveraging historical, economic, and political ties between the two nations.

The Armenian diaspora in Russia is one of the largest and most influential, contributing to bilateral relations through economic investments, cultural exchanges, and political lobbying. The Armenian lobby actively advocates for Armenia's interests in Russia, particularly concerning security, trade, and regional geopolitics. It plays a key role in maintaining Russia's military and economic support for Armenia, especially in the context of the ongoing tensions in the South Caucasus. Additionally, Armenian diaspora organizations foster strong connections with Russian political and business elites, reinforcing cooperation in strategic sectors such as energy and defense. However, the influence of the Armenian lobby is not without challenges. Geopolitical shifts, Russia's broader regional strategies, and Armenia's increasing diversification of foreign partnerships sometimes create friction. While the diaspora and lobby work to maintain strong ties, the evolving dynamics of Russian foreign policy and Armenia's pursuit of greater independence from Moscow can complicate their efforts.

The article discusses how the Armenian lobby and diaspora play a crucial role in Russian-Armenian relations, helping to maintain deep-rooted ties while navigating the complexities of modern geopolitics.

Keywords: *armenian lobby, armenian diaspora, foreign policy of Russia, foreign policy of Armenian, armenian organizations.*

Giriş

Dünyada təxminən 10 milyon erməni yaşayır və onların yalnız üçdə biri Ermənistan Respublikasında yaşayır. ABŞ, Fransa, Gürcüstan, Suriya və Livan, erməni əhalisinin ən çox yoğunlaşdığı ölkələrdir, amma Rusiya, erməni əhalisinin ən çox olduğu ölkədir, baxmayaraq ki, bu tez-tez nəzərdən qaçırılır. Bu gün Rusiyada təxminən 2.5 milyon erməni yaşayır.

Tarixən, ən böyük erməni diasporalarından biri Rusiyada yerləşib. Nəticə etibarilə, bu gün ermənilər Rus cəmiyyətinin demək olar ki, bütün sahələrində geniş təmsil olunurlar. Əksər rus şəhərlərində mövcud olan ermənilərin təxminən yarısı ölkənin cənub bölgələrində yaşayır (Krasnodar, Stavropol və Rostov). Yalnız Moskva şəhərində 100,000-dən çox erməni yaşayır. Bundan əlavə, Rusiya Erməni İttifaqının agentlikləri və mədəniyyət mərkəzləri Rusiyanın 85 federal mövzusunun 65-də və 642 şəhərdə fəaliyyət göstərir. Rusiyada erməni icması demək olar ki, Rus cəmiyyətinə tam inteqrasiya olunub. Həqiqətən də, bu gün Rusiyanın ictimai sahələrində mühüm vəzifələrdə olan ermənilər çox üstün bir mövqeyə sahibdirlər. Buna görə də, ermənilərin şübhəsiz ki, Rusiyanın siyasət qərarları üzərində nəzərəçarpan təsiri vardır (Hüseynov, 2009, s. 32).

Rusiyada yaşayan ermənilər, hər fürsətdə özlərini rus patriotları olaraq tanıtdırırlar və eyni zamanda vətənləri ilə əlaqələrini qorumağa çalışırlar. Buna görə də, Ermənistanın daim Rusiyanın müttəfiqi olaraq mövqeyinin müəyyənləşdirilməsi və erməni lobbinin Rusiya siyasətinə təsiri bir-birindən ayrılmazdır.

2020-ci il Rusiyada keçirilən Əhali Siyahıyaalması ilə bağlı ilkin məlumatlara görə, Rusiya Federasiyasında 147.2 milyon insan yaşayır. Bu, ölkənin yerli xalqları və keçmiş Sovet respublikalarından olan nümayəndələr daxil olmaqla, təxminən 200 etnik qrupu əhatə edir. Məsələn, Rusiya dünyanın ən böyük erməni diasporasına ev sahibliyi edir. Müxtəlif mənbələrə görə, Rusiyada yaşayan ermənilərin sayı 1.7-2.5 milyon arasında dəyişir. Onların əksəriyyəti Krasnodar və Stavropol vilayətlərində, eləcə də Rostov vilayətində yaşayır. Erməni əhalisinin sıxlığı həmçinin Moskva və Sankt-Peterburqda da yüksəkdir (Mammadli, 2024).

Tədqiqat

Rusiyada ermənilərə münasibət məsələsində əsas diqqət diasporanın dil öyrənməsi və sosial adaptasiyası üzərində cəmlənir. Məsələn, Rusiyada çox az sayda erməni məktəbləri və ya erməni dili və mədəniyyətinin dərinədən öyrədildiyi məktəblər və erməni mədəniyyət mərkəzləri var. Onlara ehtiyac yoxdur, çünki miqrantlar qısa müddət ərzində rus dilini öyrənirlər (Əliyev, 2001, s. 41).

Erməni lobbisi və diasporası

Rusiyadakı ən böyük erməni diasporası təşkilatı Rusiyanın Erməni İttifaqıdır. Bu təşkilat ölkə üzrə 85 regional və 647 şəhər ofisinə malikdir. Təşkilatın nizamnaməsinə görə, onun əsas məqsədi "diasporanın kimliyini qorumaq", Ermənistana dəstək vermək və ermənilərin Rusiyanın inkişafında iştirakını təmin etməkdir. Təşkilat 20 ildən çoxdur fəaliyyət göstərir. Təşkilatın ölçüsünə baxmayaraq,

ermənilər özləri bu ittifaqa və onun rəhbərliyinə müəyyən dərəcədə inamsızdılar. 2021-ci il parlament seçkilərinin nəticələri buna sübutdur, çünki Ara Abrahamyan Tigran Urikhanyan ilə "İttifaq" partiyasının sıralarında iştirak edərək yalnız 0.95% səsle qalib gəlib. Buna baxmayaraq, təşkilatın nümayəndələri daim Ermənistandakı daxili vəziyyət və mövcud hökumətin siyasəti barədə fikir bildirirlər. Rusiya ərazisində fəaliyyət göstərən digər erməni təşkilatlarına, məsələn, Erməni Yığıncağı, Sankt-Peterburq Erməni Milli-Mədəni Muxtariyyəti, Rostov vilayətinin Erməni icması, Stavropolda Nairi Erməni Milli-Mədəni Muxtariyyəti, Soçidə Sevan Erməni Cəmiyyəti və s., həmçinin Samvel Karapetyan tərəfindən idarə olunan Tashir fondu, Rostov vilayətində Martakert Xeyriyyə Fondu, Urartu Gənclər və Uşaq Dəstək Fondu və s. daxildir. Həmçinin "şaxələnmiş" erməni təşkilatlarının ofisləri də mövcuddur, məsələn, Hayastan Bütün-Erməni Fondu, Erməni Ümumi Yardım Birliyi (AGBU), Erməni Yardım Cəmiyyəti və s. (Akhiyadov, 2024).

Diaspor ilə Ermənistan hökuməti arasındakı münasibətlərə gəlinə, uzun illər boyunca diaspora, daha çox maliyyə mənbəyi kimi baxılıb və hökumət rəsmiləri onun güclənməsindən ehtiyat ediblər. Diaspor ilə münasibətlərin müəyyən bir dirçəlişi Serj Sarkisyan dövründə baş verib, bu dövrdə Diaspora Nazirliyi yaradılıb. Lakin bu cəhdlər yalnız qismən həyata keçirilib, çünki əlaqələr əsasən diasporanın nüfuzlu nümayəndələri və yalnız bəzi icmalarla qurulub. Ondan əvvəl Ermənistanın ilk prezidenti Levon Ter-Petrosyan, diaspor ilə əlaqələrin qurulmasına böyük tərəfdar deyildi. Robert Koçaryan isə daha çox Qərb erməniləri ilə əlaqə qurmağa və maliyyə təmin etməyə yönəlmişdi. Yeni hökumət dövründə isə Diaspora Nazirliyi ləğv edilib və Ermənistan Respublikası Diaspora Məsələləri üzrə Ali Komissarının Ofisi yaradılıb, onun başçısı Zareh Sinanyan olub. Lakin həm yeni agentlik, həm də onun rəhbəri dəfələrlə tənqid edilib və uğursuz siyasət aparmaqda ittiham olunub.

2018-ci il seçkilərinə yaxın diaspor erməniləri Ermənistanın proseslərinə daha çox maraq göstərməyə başlayıblar. Bir çoxu Nikol Paşinyanı və onun komandasını dəstəkləyib. Lakin, İkinci Qarabağ Müharibəsindən sonra, əksər rus erməniləri mövcud hökuməti tənqid etməyə başlayıblar, baxmayaraq ki, bu münasibətlər bölgəyə görə fərqli ola bilər.

Məsələn, 2004-cü ildən etibarən Rusiya xarici işlər naziri olan Sergey Lavrov erməni kökənlidir. Lakin, Lavrov hələ ki, etnik mənşəyi barədə yalnız bir dəfə açıqlama verib. Lavrov, 17 fevral 2005-ci ildə Rus-Erməni Universitetinin tələbələri ilə görüşkən, etnik mənşəyi ilə bağlı verilən sualına cavab olaraq, "Təmiz erməni qanı damarlarımda axır" demişdir.

Ermənilər həmçinin Rusiyanın iqtisadiyyatında mühüm yerə sahibdirlər. Erməni kökənlisi səkkiz iş adamı, 2019-cu ilin aprel ayında Forbes jurnalında dərc olunan Rusiyanın ən zəngin 200 adamı siyahısına daxil edilib. Bu iş adamları həmçinin öz doğma ölkələri olan Ermənistanla sıx əlaqələrini saxlayırlar. Məsələn, Rusiyanın 29-cu ən zəngin adamı olan Samvel Karapetyan, 2017-ci ildə Ermənistan'a 3.2 milyard dollar sərmayə qoymağı planlaşdıran Ermənistanın İnvestorlar Klubunun üzvü olub. Həmçinin, şəxsi sərvəti 950 milyon dollar olan və təhsilə mühüm ianələr edən Ruben Vardanyan, Ermənistanda böyük sərmayələr qoyub (de Wall, 2024).

2015-ci ildə ermənilərin deportasiyasının 100-cü ildönümündə Vardanyan, məşhur Hollivud ulduzları və insan hüquqları fəalları ilə birgə "100 Həyat" adlı böyük büdcəli bir layihə həyata keçirdi. Bu layihə, ermənilərin deportasiyasını dünyaya "soyqırım" olaraq təqdim etmək məqsədini güdürdü. Layihə çərçivəsində həmçinin "Aurora" adlı illik beynəlxalq humanitar yardım mükafatı təqdim olundu. Mükafat, başqalarını xilas etmək üçün öz həyatını riskə atan şəxslərdən seçilirdi. Mükafat, 1915-ci ildə erməni deportasiyası zamanı əvvəlcə Rusiyaya, sonra isə ABŞ-a gedən və Aurora Mardigianian adı ilə tanınan Arşaluys Mardigianianın xatirəsinə təqdim olunurdu. Ruben Vardanyan, "100 Həyat" layihəsini idarə etmək və nəzarət etmək üçün, Rusiya xəbər agentliyi RIA Novosti-nin keçmiş icraçı redaktoru olan və media sahəsində tanınmış şəxs, Svetlana Mironyuku məsuliyyətə verdi (Oran, 2024, p. 135)

Rusiya mediası erməni diasporasının ən güclü olduğu sahədir. Bu təsir, 2015-ci ilin noyabrında Rusiyanın və Türkiyənin təyyarə böhranı zamanı çox aydın görünmüşdür. Böhran sonrası müəyyən Rusiya televiziya proqramlarında ciddi müzakirələr aparılsa da, "histerik çağırışlar" da var idi ki, Türkiyəyə qarşı ümumi müharibə başlatsınlar. Erməni lobbinin təbliğat maşınının bu düşmənçilik atmosferinin yaranmasında, gizli və ya açıq şəkildə, rol oynadığı heç bir sirr deyil. Bu atmosferdə,

Türkiyə, Rusiyanın tarixi düşməni olaraq təqdim edilir və hər fürsətdə keçmiş Türk-Rus müharibələrini xatırlatmaq üçün çalışılır.

Rusiya mediasında, iki ölkə arasındakı böhranla bağlı daha ağıllı və ehtiyatlı yanaşmanı müdafiə edən səslər olsa da, erməni lobbi anti-türk hissiyatından faydalanaraq Rusiyanı "tarixi düşmən" olaraq xatırlatmağa çalışırdı. Bu anti-türk hissiyatı yalnız televiziya ekranları ilə məhdudlaşmayıb; çap və rəqəmsal media platformalarına da yayılmışdır. Bu, heç də təsadüfi deyil ki, Sergey Kurginyan, Gevorg Mirzayan və Armen Gasparyan kimi erməni kökənli və ya erməni tərəfdarı olan şəxslər, həmçinin Semen Bagdarasov və Yevgeniy Satanovskiy kimi şəxslər, prime time müzakirə proqramlarına dəvət olunublar. Bu adların, bir şəkildə erməni lobbiləri ilə əlaqələri olduğu başa düşüləndir (Kantarci, 2007, s. 29).

Rusiya mediasında bəzi mühüm kanallar, ermənilərin hakimiyyəti altında olduqları üçün, Rusiya təbliğat şəbəkəsi halına gəlib. Ən yaxşı nümunələr, erməni kökənli Margarita Simonyanın icraçı redaktoru olduğu "Russia Today" televiziya kanalı və "Rossiya Segodnya" Beynəlxalq Xəbər Agentliyidir (MIA Rossiya Segodnya). Rusiya mediasının ən böyük qrupunun olan MIA Rossiya Segodnya, İngilis, İspan, Fransız, Alman, Ərəb, Çin və Türk dilləri daxil olmaqla 30-dan çox dildə yayım edir. Sputnik, RIA Novosti, InoSMI və Prime kimi müxtəlif xəbər agentlikləri, ən çox sitat gətirilən Rusiya xəbər agentliyi olan MIA Rossiya Segodnya-nın tərkibindədir.

Erməni lobbinin təsiri, RIA Novosti-də yayımlanan xəbərlərdə açıq şəkildə görünür. Məsələn, Dağlıq Qarabağ kimi həssas bir mövzuda, Azərbaycanın işğal edilmiş əraziləri, erməni medianın birbaşa verdiyi şərhlər və arqumentlərdən istifadə edilərək mübahisəli ərazi kimi təqdim olunur. Bu region "Dağlıq Qarabağ Respublikası" yerinə "Astrakhan Respublikası" olaraq adlandırılır. RIA Rossiya Segodnya-nın xəbər mənbələri, Qarabağ məsələsini tamamilə erməni tərəfdarından yana təhrif edərək, peşəkar jurnalistika prinsiplərinə zidd olaraq faktları əyərək işıqlandırır (de Wall, 2024).

Başqa bir nümunə Aram Gabrelyanovdur, LifeNews TV kanalının rəhbəri, bu kanal News Media qrupuna daxildir. 2016-cı ilin yanvarında, Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyi, LifeNews jurnalistlərinin Azərbaycan əleyhinə yalan və böhtan xarakterli təhrikədiçi proqramlar yayımladığını bildirərək kanalı tənqid edib. Lakin, kanal dəyişməz yayım siyasətinə davam etdikcə, müvafiq jurnalistlər 2016-cı ilin aprelində Azərbaycandan deportasiya edildilər. 2017-ci ildə, Rusiyanın "Shaltai Boltai" adlı hacker qrupunun Aram Gabrelyanovun e-poçt hesabını hack etməsi nəticəsində, bəzi erməni jurnalistlərinin Azərbaycana qarşı apardıqları fəaliyyətləri əks etdirən məktublaşmalar ictimailəşdi. Bu məktublarda, MIA Rossiya Segodnya-nın icraçı redaktoru Margarita Simonyan da qeyd olunub. Məsələn, məktublardan birində Simonyan, öz xəbər agentliyi adına Gabrelyanovdan üzr istəyərək LifeNews-in yayım siyasətinin tənqidinə görə Azərbaycan tərəfindən verilən açıqlamalara qarşı təəssüf etdiyini bildirib.

Nəticə olaraq, erməni lobbi, özünü Rusiyanın ən böyük patriotu kimi təqdim edərək, media sahəsindəki gücü ilə Rus cəmiyyətinin şüurunu formalaşdıran vacib faktorlardan biridir (Çaxmaqlı, 2013, s. 127). Lakin bu vəziyyət, erməni lobbinin siyasətinin Rusiyanın milli maraqları ilə nə dərəcədə uyğun olduğunu sual altına alır. Faktiki olaraq, erməni lobbinin siyasətləri, Rusiyanın maraqları ilə ziddiyyət təşkil edir, hətta onlara uyğun gəlmir. Məsələn, 2015-ci ildə Türkiyə və Rusiya arasında təyyarə böhranı zamanı erməni "mütəxəssislərinin" Rusiya mediasında apardıqları manipulyativ hücumlar, Rusiyanın xarici siyasətini Ermənistan dövlətinin və diasporasının maraqları ilə uyğunlaşdırmaq məqsədini daşıyırdı. Bundan əlavə, erməni lobbinin bu siyasəti, Rusiya'nın milli maraqlarını təhlükəyə atsalar da, bu, lobbi tərəfindən dayandırılmır.

Beləliklə, erməni lobbinin rus mediasında bu qədər güclü olduğu halda, Rusiyada Türk xalqlarının diasporası necədir? Qeyri-rəsmi rəqəmlərə görə, bu gün Rusiyada təxminən üç milyon azərbaycanlı yaşayır. Lakin, azərbaycanlı diasporasının, erməni diasporası ilə müqayisədə Rus cəmiyyətində təsiri çox geridə qalır. Bu kontekstdə, Rusiya mediasında erməni lobbinin yaydığı anti-türk və anti-azərbaycan təbliğatını təkzib edə biləcək, onların tezislərinə qarşı arqumentlər irəli sürəcək ekspertlərin sayı demək olar ki, yoxdur. Bu, 2015-ci ildə baş verən təyyarə böhranında ən yaxşı şəkildə nümayiş etdirilib. O vaxt, böhranı hər tərəfdən müzakirə edən Rusiya televiziya kanallarında erməni ekspertləri Türkiyənin hər zaman Rusiya düşməni olduğunu və Rusiyanın müharibə elan etməsi lazım olduğunu dəfələrlə vurğulayıb, halbuki Türkiyəni müdafiə edən heç bir ekspert yox idi. Bu güclü anti-türk

təbliğatına qarşı Rusiya mediasında tək müxalifət edən fiqur azərbaycanlı Fuad Abbasov oldu. Lakin, Abbasov, Ankaradan və Bakıdan gözlədiyi dəstəyi ala bilmədiyi üçün, 2019-cu ildə erməni lobbinin təşəbbüsü ilə Rusiyadan deportasiya edildi.

Hər nə qədər Rusiya və Türkiyə arasında turizm artmaqda və türklər ilə ruslar arasında evliliklər getdikcə çoxalsa da, Rusiyada türklərə qarşı mənfi təsəvvür hələ də qalmaqdadır. Əgər türk dünyası erməni lobbinin hücumlarına qarşı müqavimət göstərmək istəyirsə, müvafiq sərmayələr yatırması və lazımı insan resurslarını səfərbər etməsi vacibdir.

Daha əvvəl qeyd edildiyi kimi, Rusiyada mövcud olan çoxsaylı erməni icması əsasən iqtisadi miqrasiyanın nəticəsidir. Onların çoxu diaspor təşkilatlarına qoşulmasa da, bəziləri Ermənistanın daxili və xarici siyasətində fəal şəkildə iştirak edir. Ermənilər, həmçinin öz maraqlarını irəlilətmək üçün Rusiya hökuməti rəsmilərini maliyyələşdirirlər.

Rusiya ermənilər, döyüşlər başladığı andan etibarən Ermənistanı dəstəkləməyə başladılar. Diasporanın nümayəndələri həm maddi yardım göndərdilər, həm də maliyyə dəstəyi təmin etmək üçün vəsait topladılar. Məsələn, Rusiya Erməni İttifaqı, sentyabr 2020-ci ilin sonunda ilk yardım göndərən təşkilat oldu və sonra vəsait toplamağa başladı. Digər diasporadan nümayəndələr də təşkilata qoşuldular. 2020-ci ilin sentyabr ayında, Rostov vilayətinin erməniləri, Don bölgəsinin erməni gəncləri tərəfindən təşkil edilən ümumi yardımlaşma kampaniyası çərçivəsində iki gün ərzində təxminən 2 milyon rubl topladılar. Döyüşlər zamanı, Tashir Holding-in rəhbəri Samvel Karapetyan Ermənistan və Azərbaycan Respublikasının işğal altında olan Qarabağ bölgəsində müxtəlif layihələrə 3 milyon dollar bağışladı. Digər erməni QHT-ləri də dərhal fəaliyyətə keçdilər. Erməni Prezidentinin nümayəndəsi ilə görüşdə Erməni Assambleyasının rəhbəri, təşkilatın Ermənistan və Artsaxda (Qarabağ) İT layihələrinin inkişafına 2 milyon dollar sərmayə yatırdığını bildirdi. Təşkilat, həmçinin Rusiyada #АрменияЯсТобой (Ermənistan Mənimləsən) adı altında vəsait toplama kampaniyasına başladı (de Wall, 2024).

Qeyd etmək lazımdır ki, Rusiya ilə Ermənistana göndərilən əksər hava daşımalarını Armenia Air və NordStar Hava Yolları həyata keçirdi, Rusiyadakı Ermənistan Səfirliyi isə çarter uçuşları barədə məlumat verdi. "Humanitar yardım" adı altında Ermənistana silah göndərildi. Məsələn, 10 oktyabr 2020-ci ildə, Ermənistanın keçmiş Xarici İşlər Naziri Zohrab Mnatsakanyan Moskvadan Yerevana dönərkən 300 Kornet anti-tank raket sistemi 701 dövlət təyyarəsi ilə daşındı. Ayrıca, Azərbaycanın Xarici İşlər Nazirliyi oktyabr ayında bildirdi ki, Ermənistan Fövqəladə Hallar Nazirliyi, erməni diasporası vasitəsilə "humanitar yardım" adı altında silahları ölkəyə gətirir və bu yük daşımalarında Ermənistan hökumətinə aid təyyarələrdən istifadə edilir. Hərbi təchizatın əksər hallarda erməni diasporasında milli məramı olan şəxslər tərəfindən maliyyələşdirildiyi vurğulandı.

Erməni diasporasının nümayəndələri döyüş əməliyyatlarında birbaşa iştirak etdilər. Beləliklə, Vova Vartanov tərəfindən təsis edilən və Yerevanda yerləşən VoMA (Ողջ Միասին Արվեստ, "yaşama sənəti" olaraq tərcümə edilir) təşkilatı diasporadan üzvləri sürətləndirilmiş döyüş təlimlərinə cəlb etmək üçün fəal şəkildə təşviq etdi. Təşkilatın fəaliyyəti gizli saxlanılmasına baxmayaraq, Ermənistan Müdafiə Nazirliyinin himayəsi altında dağ silahları batalyonunun hazırlanması ilə bağlı məlumatlar yayıldı. Təşkilatın sosial mediada Rus dili danışan əhali ilə fəal əlaqə saxlaması, yəqin ki, Rusiya Federasiyasından üzvlərin cəlb edildiyini göstərir. Təşkilatın təşkil etdiyi təlimləri başa vuran batalyon, "əldə edilən ərazilərdə" Ermənistan Müdafiə Nazirliyinin rəhbərliyi altında fəaliyyətə başladı.

Sentyabr 2020-ci ilin sonunda, Rusiya Erməni İttifaqının rəhbərliyi, Rusiyadakı erməni diasporasından təxminən 20,000 nəfərin döyüşlərə qatılacağı barədə məlumat yaydı. Ara Abrahamyan da bəyanatında, döyüşlərə qatılmaq üçün artıq 1000 ermənin Ermənistan hökumətinə müraciət etdiyini və bu müraciətlərin rədd edildiyini bildirdi. Rusiya diasporasından olan digər nümayəndələr də Soçidən Yerevana gedərək döyüşlərdə iştirak etməyə başladılar (Mammadli, 1924).

Müharibənin bitməsi və Ermənistan, Azərbaycan və Rusiya rəhbərlərinin imzaladığı üçtərəfli bəyanat, diasporanın qəzəbini doğurdu. Bəzi təşkilatların nümayəndələri, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın istefasını tələb edərək Ermənistan'a yardımlarını dayandırdılar. 2021-ci ilin yanvarında Paşinyanın Moskva səfəri və Azərbaycanın Prezidenti İlham Əliyev ilə görüşü sərt

tənqidlərə səbəb oldu. 8 yanvar 2021-ci ildə, Rusiya Erməni İttifaqının sədri Ara Abrahamyan Paşinyana açıq məktub göndərdi və ona qarşı etirazlarını bildirdi (Akhiyadov, 2024).

Erməni hökumətinin fəaliyyəti, diasporada daha çox qarşıdurmalara yol açdı və bir çox təşkilat, hökumətin "savaşçı əsirlər" məsələsini həll etmədiyini, onu tənqid etdilər. Hayastan All-Erməni Fondu tərəfindən toplanan vəsaitlər də müharibə dövründə böyük mübahisələrə səbəb oldu.

2021-ci ilin martında Ermənistan baş naziri Nikol Paşinyan, erkən parlament seçkiləri keçirəcəyini açıqladı, bu da diasporada qarışıq reaksiyalara səbəb oldu. Seçkilərdən sonra, Rusiya Erməni İttifaqının rəhbəri, Paşinyanın komandasını saxtakarlıqda ittiham edərək, Ermənistanı ciddi daxili və xarici böhranların gözlədiyini bildirdi.

Diaspora Paşinyanın sülh danışıqlarına yanaşmasına qarşı çıxaraq, bölgədəki barış prosesinə və Türkiyə ilə əlaqələrin qurulmasına qarşı sərt mövqe tutdu. Bu qarşıdurmalar hələ də davam edir. 2022-ci ilin aprel ayında, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə Ermənistan Baş naziri Nikol Paşinyanın Brüsseldəki görüşü sülh prosesi ilə bağlı bir neçə müsbət addım atılmasına səbəb olsa da, Paşinyanın fəaliyyətləri diasporada narazılığa səbəb oldu.

44 günlük müharibədəki məğlubiyyət, erməni diasporasının Ermənistan hökumətinə münasibətini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdi. Lakin, Rusiyadakı ermənilərin Ermənistanın daxili siyasətinə müdaxilə etmək və vəziyyətə təsir etmək cəhdləri uğursuz oldu. Bunun ən açıq sübutu, Ara Abrahamyanın seçki məğlubiyyətidir. Bundan başqa, digər ölkələrdəki erməni təşkilatlarının, o cümlədən ABŞ-dakıların, Ermənistan hakimiyyətinə bu qədər sərt qarşı çıxmadığı görünür. Məsələn, Sosial-Demokrat Hınçakçıyan Partiyası, 2022-ci ilin yazında Ermənistanda başlatılan "Müxalifət Hərəkatı"na qarşı ABŞ-da yaşayan ermənilər adından bəyanat yayıb. Bəyanatda təşkilat üzvləri müxalifəti və hərəkatı dəstəkləyən erməni diasporasını siyasi intriqalarına və qızıqsıdırıcı hərəkatlarına görə tənqid ediblər. Təşkilatın nümayəndələri vurğulamışlar ki, erməni xalqının əksəriyyəti müxalifətin baxışlarını bölüşür.

Azərbaycan və Ermənistan arasında ikitərəfli danışıqlar formatına keçilməsi, sərhədlərin daha da açılması və kommunikasiya vasitələrinin inkişafı bütün regionun böyüməsinə müsbət təsir göstərəcək. Lakin Rusiyadakı erməni diasporasının destruktiv fəaliyyətləri bu prosesə mənfi, amma dramatik olmayan təsir göstərir. Rusiyadakı ermənilər Ermənistanın Qərblə əlaqələrinin inkişafına qarşıdırlar. Eyni zamanda, Aİ nümayəndələrinin danışıqlara cəlb olunması erməni diasporası tərəfindən "Rusiyanın regiondan çıxarılması" və "Ermənistan mövqeyinin tam təslim edilməsi" kimi qəbul edilir.

Nəticə

Rusiyadakı erməni lobbisi və diasporu Rusiya-Ermənistan münasibətlərinin inkişafında mühüm rol oynayır, təkcə iki ölkə arasında birləşdirici qüvvə kimi deyil, həm də siyasi, iqtisadi və mədəni qarşılıqlı fəaliyyətin fəal iştirakçıları kimi çıxış edir. Rusiya ilə Ermənistan arasında tarixən qurulmuş əlaqələr, eləcə də Rusiyadakı böyük erməni icması ikitərəfli münasibətlərin möhkəmlənməsinə və çoxşaxəli əməkdaşlığın inkişafına töhfə verir.

Bir tərəfdən, erməni diasporu Rusiya iqtisadiyyatına mühüm töhfə verir, həmçinin enerji, ticarət və hərbi-texniki əməkdaşlıq kimi strateji əhəmiyyətli sahələrdə işgüzar əlaqələrin gücləndirilməsinə kömək edir. Lobbi strukturları xüsusilə Cənubi Qafqazda qeyri-sabit vəziyyət kontekstində təhlükəsizlik məsələlərində Rusiyanın Ermənistana dəstəyini saxlamaq üçün fəal işləyir.

Digər tərəfdən, erməni lobbisinin təsiri müəyyən çətinliklərlə üzləşir. Qlobal və regional geosiyasi dəyişikliklər, digər beynəlxalq aktorların artan nüfuzu, eləcə də Ermənistanın daha çoxvektorlu xarici siyasət yürütmək istəyi Rusiya-Ermənistan münasibətlərinin xarakterinə düzəlişlər edir. Bəzi aspektlərdə iki ölkənin maraqları fərqli ola bilər ki, bu da həm rəsmi strukturlar, həm də erməni diasporu tərəfindən əlavə diplomatik və siyasi iş tələb edir.

Buna baxmayaraq, erməni lobbisi və diasporu Rusiya-Ermənistan münasibətlərinin saxlanması və möhkəmlənməsində mühüm rol oynamaqda davam edir. Mövcud çağırışlara baxmayaraq, xalqlar arasında dərin tarixi, mədəni və iqtisadi əlaqələr gələcək əməkdaşlıq üçün möhkəm zəmin yaradır. Bu kontekstdə erməni lobbisinin və diasporunun fəaliyyəti uzunmüddətli perspektivdə ikitərəfli münasibətlərin inkişafına töhfə verən mühüm amil olaraq qalır.

Bundan əlavə, erməni tərəfdarı olan Rusiya deputatlarının fəaliyyəti həm Azərbaycan-Rusiya ikitərəfli münasibətlərinə, həm də regiondakı sülh danışıqları prosesinə mənfi nəticələr gətirir. Ermənilər anlamalıdırlar ki, onların fəaliyyətləri ilk növbədə Ermənistanı zərər verir, çünki ölkə hələ də beynəlxalq təcrid vəziyyətində qalır.

Ədəbiyyat

1. Akhiyadov, M. (2022). *The Armenian Lobby in Russia and the Power of the Media*. INSAMER, IHH humanitarian and social research center. commentary-the-armenian-lobby-in-russia-and-the-power-of-the-media.pdf
2. Çaxmaqlı, Q. (2013). *Armenizmdən terrorizmə erməni tarixində ideoloji və düşüncə sistemləri*. Bakı, QHT nəşriyyatı, 213.
3. Əliyev, Z. (2001). *Beynəlxalq münasibətlərdə diasporların rolu*. Bakı: Nurlan, 150.
4. Hüseynov, S., Şirin, A. (2009). *Erməni xəyanəti - Terror, soyqırım və deportasiya siyasəti*. Avropa nəşriyyat, 121.
5. Kantarcı, Ş. (2007). *Erməni Diasporası və Lobi Fəaliyyətləri*, İSAM Yayınları, 250.
6. Mammadli, M. (2024). *Paradoxical aspects in Armenia-Russia relations*. AIR Center. Paradoxical aspects in Armenia-Russia relations
7. Oran, B. (2009). *Ermeni Diasporası ve Türkiye ile İlişkileri*, Agora Kitaplığı.
8. Wall de Thomas. (2024) *Armenia Navigates a Path Away from Russia*. Carnegie Europe. Armenia Navigates a Path Away From Russia | Carnegie Endowment for International Peace.

Daxil oldu: 24.11.2024

Qəbul edildi: 06.03.2025